МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Яковюк Іван Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: yakoviyk@ukr.net
Scopus Author ID: 57200072341
ORCID 0000-0002-8070-1645

Шестопал Сергій Станіславович,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри міжнародного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: shestopals@gmail.com
Scopus Author ID: 57093961500
ORCID 0000-0002-8490-2006

doi: 10.21564/2414–990x.143.148488
УДК 340.12:341.1:351.746.1

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇН БАЛТІЇ В КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ НАТО

Розглянуто становлення й розвиток політики національної безпеки країн Балтії. Проаналізовано еволюцію стратегічних концепцій Організації Північноатлантичного договору в період з кінця 1990-х років до сьогодні, а також їх вплив на розвиток політики національної безпеки і оборони країн Балтії. Акцентовано увагу на відсутності проблеми збереження державного суверенітету в умовах членства держави в НАТО.

Ключові слова: національна безпека; оборона; стратегічні концепції; державний суверенітет; країни Балтії; НАТО.

© Яковюк І. В., Шестопал С. С., 2018

Яковюк И. В., доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой международного права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail : yakoviyk@ukr.net ; Scopus Author ID: 57200072341 ; ORCID 0000-0002-8070-1645

Шестопал С. С., кандидат юридических наук, докторант кафедры международного права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail : shestopals@gmail.com ; Scopus Author ID: 57093961500 ; ORCID 0000-0002-8490-2006

Правовое регулирование политики национальной безопасности стран Балтии в контексте эволюции стратегических концепций НАТО

Рассмотрено становление и развитие политики национальной безопасности стран Балтии. Проанализировано эволюцию стратегических концепций Организации Североатлантического договора в период с конца 1990-х годов по нынешнее время, а также их влияние на развитие политики национальной безопасности и обороны стран Балтии. Акцентировано внимание на отсутствии проблемы сохранения государственного суверенитета в условиях членства государство в НАТО.

Ключевые слова: национальная безопасность; оборона; стратегические концепции; государственный суверенитет; страны Балтии; НАТО.

Постановка проблеми. У 2015 р. Президент України затвердив рішення РНБО «**Про нову редакцію Воєнної доктрини України**», яким було внесено зміни до Воєнної доктрини (2005 р.). Показово, якщо у Воєнній доктрині зразка 2005 р. було задекларовано «проведення політики євроатлантичної інтеграції, кінцевою метою якої є вступ до НАТО, як основи загальноєвропейської системи безпеки», то у п. 3 Воєнної доктрини 2015 р. мова йшла про досягнення Україною критеріїв, необхідних для набуття членства в ЄС та НАТО [2]. Реєстрація у Верховній Раді України 3 вересня 2018 р. президентського законопроекту № 9037 «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноцінного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [8] свідчить про чергову трансформацію позиції керівництва держави, що полягає у поверненні до цільових установок 2005 р. Направлення законопроекту до Конституційного Суду України для отримання висновку змусило науковців повернутися до обговорення перспектив набуття Україною членства в ЄС і НАТО, їх ролі у забезпеченні суверенітету, територіальної цілісності і національної безпеки України. У цьому зв'язку корисно звернутися до аналізу досвіду країн Балтії з питання формування й розвитку ними власної політики безпеки в умовах інтеграції до ЄС і НАТО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення Україною національної безпеки в умовах її інтеграції до ЄС і НАТО порушувалася переважно в політологічній літературі [1; 3; 7]. При цьому дослідження з цієї проблематики, на жаль, не дають відповідей на всі запитання, особливо в контексті правових проблем [4; 5]. Протягом 1990-х і на початку 2000-х років у вітчизняній науці було заведено вивчати насамперед досвід Польщі. Разом з тим поза увагою вітчизняних авторів залишаються країни Балтії [6; 15; 23; 37], аналіз досвіду яких у реформуванні політики національної безпеки видається не менш актуальним і практично значущим.

Мета статті – простежити процес еволюції політики національної безпеки країн Балтії, розглянути основні концептуальні підходи стратегічних концепцій Організації Північноатлантичного договору і їх вплив на трансформацію політики безпеки країн Східної Європи, зокрема Балтії, як до, так і після набуття членства в НАТО, визначити вплив членства в НАТО на забезпечення суверенітету країн Балтії.

Виклад основного матеріалу. Після розпаду СРСР питання забезпечення безпеки для країн Балтії не характеризувалися особливою гостротою попри те, що в цих країнах була незначна за обсягом армія та служби безпеки, компетентність їх керівництва викликала обґрунтовані нарікання, відсоток ВВП, який виділяється на національну оборону, був низьким. Ситуація змінилася після обрання президентом Росії В. В. Путіна. Малі держави традиційно більш вразливі до загроз та викликів безпеці, а країни Балтії як малі держави з досить обмеженими економічними та військовими можливостями виявилися особливо вразливими [27, с. 14]. Однак завдяки тому, що на відміну від Грузії, яка знаходилася на периферії життєво важливих інтересів євроатлантичних держав та їх інституцій [30, с. 5]), безпеці Естонії, Латвії і Литві приділялася значна увага. Надання в 2004 р. членства в НАТО і ЄС змінило ситуацію у цих країнах, зокрема припинилися дискусії з приводу реалізації політики безпеки в умовах «дилеми інтеграції» [20]. Вступ до НАТО призвів до суттєвих змін оборонних концепцій і концепцій національної безпеки. Членство в НАТО забезпечило країнам Балтії доступ до колективної оборони, складовою якої вони стали.

На межі століть співробітництво між США і ЄС досягло високого рівня. У 1990 р. вони формалізували свою співпрацю у Трансатлантичній декларації. У 1995 р. ця співпраця була посилена завдяки підписанню на Мадридському саміті «The New Transatlantic Agenda and the Joint EU-US Action Plan» [17]. Як наслідок, перед Естонією, Латвією і Литвою відкрилися нові можливості – вони отримали можливість приєднатися до сім'ї країн, об'єднаних принципами демократії; підвищити внутрішньополітичну стабільність та економічне зростання, а також сприяти залученню інвестицій; брати участь у прийнятті рішень щодо формування європейської та глобальної політики безпеки; сприяти безпеці та стабільності в північноєвропейському регіоні; сприяти врегулюванню відносин з Росією; будувати і розвивати сучасні збройні сили і структури безпеки; цілеспрямовано та ефективно використовувати ресурси, виділені на національну безпеку і оборону [28, с. 12].

Зі вступом до НАТО проблема забезпечення безпеки країн Балтії почала розглядатися в контексті проблеми забезпечення міжнародної безпеки, яка на початку XXI ст. характеризується розширенням асиметричних загроз. Мова йшла про ризики більш глобального характеру (поширення ядерної, біологічної та хімічної зброї та засобів її доставки) та інші ризики (етнічні конфлікти, зловживання правами людини, політична нестабільність та економічна криза), які постали перед членами Альянсу у євроатлантичному регіоні [10]. Таким чином коло проблем національної безпеки країн Балтії значно розширилося,

що обумовило потребу спочатку у формуванні, а згодом – перегляді нормативно-правових актів у відповідних сферах. Це було пов'язано з тим, що поступово концепція безпеки стала більш складною, аніж вона була у другій половині XX ст. Зовнішні фактори та тенденції, які формують сучасне глобальне середовище безпеки, – це не єдині чинники, що впливають на безпеку держави [16].

Безпека охоплює широкий спектр питань, ієрархічно поділених на «тверду» і «м'яку» безпеку. Вищим рівнем охоплюються питання політичного і воєнного характеру, оскільки вони впливають на державу безпосередньо, тоді як економічні, екологічні та інші аспекти безпеки регулюються на другому рівні. Питання вищого рівня – суверенітет та територіальна цілісність – є однаковими для всіх трьох держав. А ось стосовно забезпечення складових сфери «м'якої» безпеки (економічна безпека, захист навколишнього природного середовища, інтеграція суспільства, захист прав людини, довгостроковий розвиток держави і суспільства) кожна держава може мати свої пріоритети [33].

Забезпечення безпеки країн Балтії супроводжувалося дискусією з приводу того, чи можуть малі держави мати самостійне стратегічне мислення; чи дійсно вони самостійно приймають рішення щодо формування власної політики безпеки, чи її зміст зумовлений зовнішньополітичними чинниками? Хоча малі держави не мають ресурсів, впливу та здатності мати довгострокове стратегічне бачення, це не позбавляє їх можливості брати участь у міжнародній політиці, виносити на порядок денний міжнародних форумів конфліктні питання, обговорення яких уникають провідні держави. Так, Литва єдина з держав-членів ЄС блокувала початок переговорів щодо нової Угоди між ЄС та Росією про стратегічне партнерство після російсько-грузинського конфлікту 2008 р.

Вступ країн Балтії до НАТО і ЄС обумовив потребу в розробці нових базових документів у сфері безпеки і оборони. Справа в тому, що як ЄС, так і НАТО і відповідно їх держави-члени рухаються до іншого розуміння національної безпеки та поствестфальської форми міжнародних відносин. Пост-сучасні держави більше не керуються територіальним імперативом. Вони вбудовані в міжнародні рамки, де кордони мають менше значення, а застосування сили заборонено [12, с. 24; 13].

Протягом 2004–2005 рр. країни Балтії оновили свої безпекові і воєнні концепції. Так, Литва затвердила Стратегію національної безпеки (2002 р.) [26] та Воєнну стратегію (2004 р.) [31], Естонія прийняла Концепцію національної безпеки (2004 р.) [34] і Національну воєнну стратегію (2005 р.); Латвія ухвалила Концепцію національної безпеки (2005 р.) [35]. Концепції національної безпеки представляли собою рамковий документ, який виступав основою для підготовки конкретних планів заходів, що відповідали викликам, які поставали перед державами на той час.

Членство в ЄС і НАТО створило певну проблему щодо визначення переліку загроз і їх пріоритетності для країн Балтії. Так, Естонія, Латвія і Литва традиційно побоюються експансії Росії в напряму Східної Європи, а також політичної нестабільності в Росії, Білорусі та в Україні. При цьому воєнна загроза з боку

Росії, а також ситуація в СНД і на Кавказі не входить до порядку денного СПБО ЄС. І навпаки, Африка – це регіон, з якого не походять загрози безпеці країн Балтії, натомість він є важливим пріоритетом для СПБО ЄС. Отже, в ЄС існує відмінність у бачення характеру і походження загроз безпеці між західноєвропейськими, східноєвропейськими і середземноморськими країнами. І навіть в країнах Балтії одні й ті самі загрози, наприклад, алкоголізм, ВІЛ/СНІД та інші захворювання, можуть в одній країни (Естонія) відноситися до переліку зовнішніх загроз, тоді як в інших (Латвія) – внутрішніх [33].

Грузино-російський конфлікт 2008 р. поставив перед країнами Балтії нові виклики, що обумовило перегляд базових документів в сфері безпеки. Відбувається усвідомлення того факту, що міжнародні кризи та конфлікти, а також необхідність їх вирішення, дедалі більше впливають на країни Балтії. Так, постало завдання щодо комплектації національних збройних сил і безпекових структур, їх командного складу професійно підготовленими і мотивованими кадрами (сектор безпеки вказаних країн формувався з представників США та інших країн НАТО, досвід яких не відповідав масштабам безпеки та оборони малих країн Європи) переходу від класичної інституційної структури безпеки, успадкованої від СРСР, яка не відповідала потребам малих країн, до нових моделей, які б враховували стандарти НАТО і масштаби та можливості національної сфери безпеки і оборони [27, с. 18–20].

Значна увага почала приділятися проблемам внутрішнього порядку, оскільки усі три країни були стурбовані можливістю розвитку подій, які б призвели до внутрішньої нестабільності через етнічну напруженість між естонцями, латишами та литовцями і російськомовною меншиною.

Широкий підхід, застосований при розробці концепцій безпеки, обумовив використання комплексного підходу, при якому зовнішня політика, оборонна політика та політика внутрішньої безпеки, а також забезпечення єдності та стійкості суспільства були визнані запорукою досягнення цілей політики безпеки. Як наслідок, політика безпеки країн регіону обумовила розвиток всіх сфер національної безпеки, а також участь у зміцненні міжнародної безпеки.

Відновлення імперського мислення в Росії (особливо після війни в Грузії в 2008 р.) викликала занепокоєння серед країн Східної Європи і Балтії. Трансатлантичній вісі, яка після Другої світової війни складала основу ліберального міжнародного порядку [19, с. 56], було кинуто виклик, а відповідно його здатність вирішальним чином впливати на світовий порядок була поставлена під сумнів. У цій ситуації НАТО вимушено було повернутися до концепції універсальної структури безпеки (security «at home» + effective crisis management «out the area») [23, с. 52].

Орієнтація країн Балтії в сфері безпеки на НАТО, а не на ЄС, обумовлена тим, що проблема безпеки в регіоні Східного партнерства не отримала належного відображення в політиці ЄС у вигляді інструментарію щодо її вирішення. Спостерігалася відсутність узгодження цілей і завдань нової політики сусідства з іншими регіональними або операційними стратегіями ЄС, насамперед

з Європейською стратегією безпеки в рамках Спільної зовнішньої політики і політики безпеки. Відсутність уніфікованої Європейської стратегії зовнішньої політики і оборони, яка інкорпорувала фрагментарні тематичні та географічні стратегії зовнішньої активності ЄС, заважала більш адекватно формувати відносини з країнами Східної Європи і Південного Кавказу.

Рішення щодо оновлення союзних політик безпеки і оборони, а також Європейської стратегії безпеки (не переглядалася з моменту прийняття в 2003 р.) було ухвалено лише наприкінці 2013 р. Однак реальна робота в цьому напрямі почалася після початку російсько-українського конфлікту. У квітні 2015 р. Європейська Рада у висновках щодо перегляду політики сусідства наголосила на необхідності (наскільки це можливо) підвищення ефективності відносин ЄС зі своїми сусідами для розвитку спільного простору стабільності, безпеки і процвітання. При цьому безумовним пріоритетом ЄС визначив питання територіальної цілісності і суверенітету країн Східного партнерства, необхідності прогресу у врегулюванні «заморожених» конфліктів [14].

Ключовими політичними документами, які відображають компроміс між союзниками щодо завдань НАТО, відзначають історичні поворотні моменти в історії Альянсу, є стратегічні концепції [23, с. 35–36]. На Лісабонському саміті в листопаді 2010 р. Альянс ухвалив нову Стратегічну концепцію «Active Engagement, Modern Defence» [9], яка базувалася на положеннях стратегічної концепції «гнучкого реагування» (1999 р.) з урахуванням військово-політичної обстановки, що склалася після завершення «холодної війни». Реалізація Стратегії мала забезпечити якісну модернізацію Альянсу, перетворити його на багатофункціональний механізм реагування на кризи.

Стратегічна концепція «Active Engagement, Modern Defence» розвинула базові положення Стратегічної концепції «гнучкого реагування» [10; 40]:

– підтверджено неподільність європейської та північноамериканської безпеки, а також важливість міцного та динамічного партнерства між Європою та Північною Америкою для підтримки цінностей та інтересів, які вони поділяють;

– вказано на необхідність розвитку ідентичності європейської безпеки та оборони в рамках Альянсу: СПБО ЄС повинна продовжувати розвиватися в рамках Альянсу на основі рішень, прийнятих міністрами закордонних справ Альянсу на берлінському (1996 р.) і наступних самітах;

– запобігання конфліктам та управління кризами як пріоритет НАТО;

– роль військової сили в євроатлантичній системі безпеки повинна залишатися постійною і основною, передбачати збереження «трансатлантичного зв'язку»;

– НАТО повинно і далі розширюватися за рахунок прийняття нових членів;

– боєздатні формування НАТО можуть використовуватися в мирний час для запобігання конфліктам і врегулювання кризових ситуацій;

– збереження розміщення ядерної зброї в Європі як стримуючого фактора виникненню повномасштабної війни;

– підтримання блокової солідарності, стратегічної єдності, рівної безпеки, балансу ролей і обов'язків;

– спільне планування оборонної політики, зокрема ядерне планування, запровадження загальних стандартів і процедур щодо озброєння, бойової техніки та матеріально-технічних засобів;

– розміщення військових контингентів держав-учасниць Альянсу за межами їх національних територій;

– підтримання на узгодженому рівні чисельності різних компонентів збройних сил та їх боєготовності, здатних вести не тільки обмежені локальні і регіональні, але й тривалі бойові дії;

– ефективне тилове забезпечення і відповідний рівень розвитку інфраструктури;

– забезпечення ефективного переміщення військ і вантажів, створення і поповнення запасів матеріально-технічних засобів в Європі і кризових регіонах поза зоною відповідальності Альянсу.

Відповідно до уточнених вимог Стратегічної концепції «Active Engagement, Modern Defence» протягом 2010–2012 рр. країни Балтії оновили базові документи в сфері безпеки і оборони: Естонія прийняла нову Концепцію національної безпеки (2010 р.) [25] і Стратегію національної оборони (2011 р.) [24]; Латвія – Концепцію національної безпеки (2011 р.) і Концепцію державної оборони (2013 р.) [38], Литва – Стратегію національної безпеки (2012 р.) [36] і Воєнну стратегію (2012 р.) [32]. Слід зазначити, що концепції та стратегії національної безпеки, як і попередні документи, базувалися на комплексному підході до безпеки і охоплювали оборону, зовнішню політику, економіку, навколишнє середовище, енергетичну і інформаційну безпеку тощо. Зміст цих документів відповідав принципам ООН, НАТО і ЄС, членом яких вони є. Формуючи власну політику національної безпеки, країни Балтії виходили з того, що національна безпека республік є складовою частиною неподільної політики безпеки НАТО та ЄС, заснована на гарантіях безпеки, аналізі загроз, стратегічних цілей та керівних принципів діяльності, передбачених стратегічними документами НАТО та ЄС в сфері безпеки [36]. Особливістю вказаних концепцій і стратегій було прагнення окрім військових загроз виявити на ранній стадії загрози невійськового характеру, щоб уникнути ескалації конфліктів та покращити відповідну міжвідомчу співпрацю.

Попри грузино-російський конфлікт на рівні політичного керівництва держав у цей період існувала єдність поглядів в оцінці геополітичної ситуації в регіоні: вважалося, що прямі військові екзистенційні загрози країнам Балтії малоймовірні. Помилка в оцінці ситуації пояснюється тим, що в попередніх стратегічних концепціях Альянсу (1991, 1999 рр.) акцент робився на сприянні безпеці та стабільності шляхом партнерства та діалогу, розширення НАТО, розвитку європейської ідентичності у сфері безпеки та оборони та контролю над озброєннями. Відповідно наголос робився на тому, що загроза великої війни в Європі практично зникла [10]. Разом з тим зазначалося, що можлива поява нових форм загроз (Естонія цілком виправдано наголошувала на небезпеці кібер-загроз, а Литва акцентувала увагу на енергетичній безпеці [21]), які

в довгостроковій перспективі можуть виявитися небезпечними. Вірогідність посилення позицій реваншистських сил в Росії розглядалося як менша загроза порівняно з можливою зміною глобальних пріоритетів США (країни Балтії хвилювалися з приводу здатності США продовжувати відігравати активну роль в забезпеченні безпеки і оборони в Європі, зокрема, в регіоні Балтійського моря; НАТО – залишатися ефективною військовою організацією; ЄС – зменшити розрив військового потенціалу з США завдяки реалізації ініціативи «розумна оборона» НАТО [27, с. 14]), стратегічними змінами в Північній Європі і скороченням витрат на оборону європейськими членами НАТО [11, с. 7].

Можливість появи в майбутньому нових ризиків спонукало країни Балтії збільшити свої можливості щодо забезпечення територіальної оборони. Це засвідчило існування відмінностей між поточними офіційними твердженнями щодо відсутності територіальних загроз та сприйняття справжньої загрози. Фінансова криза 2008 р. перешкодила збільшенню витрат на безпеку та оборону європейськими країнами. Країни Балтії залишаються одними з найбільш слабких серед країн НАТО з точки зору обороноздатності. Лише Естонія наближається до встановлених НАТО витрат на оборону 2 % ВВП, тоді як Латвія і Литва витрачають на оборону близько 1 % ВВП [27, с. 16; 22, с. 3].

В умовах становлення багатополярного світу місце і роль країн Заходу в формуванні глобальних військово-політичних та економічних процесів закономірно змінюється, що не може не вплинути на рівень безпеки держав-членів НАТО і ЄС. Це пов'язано з низкою взаємообумовлених факторів:

1. Відповідно до теорії гегемоністської стійкості (the Theory of Hegemonic Stability) стабільний міжнародний порядок забезпечується за наявності держави-гегемона, готової і здатної взяти на себе провідну роль щодо таких «колективних домовленостей», як: безпека (США як «постачальник послуг безпеки»), монетарна стійкість (долар США як якір бреттон-вудської системи), вільний ринок (США як лідер вільної торгівлі) та мультилатералізм (США як архітектор післявоєнного ліберального міжнародного порядку) [29; 18, с. 7].

2. Рівень розвитку трансатлантичних відносин, зокрема форми і інтенсивність участі США в європейських справах, в сучасних умовах обумовлюються низкою факторів. Так, важко передбачити, як будуть розвиватися економічні відносини між США та ЄС. Через політику президента Д. Трампа досягнення «нового стратегічного альянсу» між партнерами виглядає проблематичним. Брак фінансування оборонних бюджетів протягом останніх десятиліть призвів до того, що армії європейських країн – членів НАТО виявилися не готові до нових геополітичних реалій. Жодна з європейських країн – членів НАТО не відповідає оборонним стандартам, встановленим ними самими. У цій ситуації президент Д. Трамп, посилаючись на рішення Уельсського саміту НАТО (2014 р.), вимагає збільшити витрати держав-членів Альянсу на оборону до 2 % ВВП. Іншим вирішальним чинником забезпечення безпеки є відносини з Росією, яка намагається налаштувати трансатлантичних партнерів один проти одного. Це може ускладнити відносини між ЄС та США у майбутньому. Рівень співпраці ЄС та США

на глобальному рівні в подальшому буде обумовлюватися також роллю Китаю на міжнародній арені, а також зменшенням впливу ЄС на міжнародні справи, внаслідок чого вісь США–ЄС може втратити своє значення в майбутньому.

3. ЄС страждає від комбінації криз, які серйозно впливають на відносини між державами-членами. Хоча не можна говорити про «екзистенціальну кризу», зрозуміло, що поєднання фінансових та економічних проблем, кризи біженців, терористичних загроз, нестабільності вздовж кордонів ЄС та зростаючого євроскептицизму у низці держав-членів несе в собі безпрецедентний виклик для Євросоюзу [18, с. 10]. За цих умов країни Балтії не бачать в ЄС надійного гаранта своєї безпеки і оборони, зважаючи на те, що відповідна політика ЄС все ще знаходиться на етапі свого становлення.

4. Руйнація однополярного світу, зростання конкуренції між великими державами сприяє зростанню потенціалу нестабільності в світі і, зокрема, в Європі. Панівне становище Заходу піддається ерозії в глобалізованому світі, а інші світові гравці на чолі з країнами БРІК дедалі більше впливають на міжнародні відносини [18, с. 1–2].

Зважаючи на ситуацію, що склалася в світі, НАТО з початку кризи в Україні повернулося до колективної оборони як головної ідеї політики безпеки [39, с. 3].

Висновок. З метою збереження стабільності в регіоні Балтійського моря країни Балтії прагнуть посилити військово-політичне співробітництво в усіх критичних галузях з країнами Північного регіону Європи та Польщею. Відносини з Росією будуються переважно в рамках міжнародних угод, підписаних з Росією ЄС і НАТО. Однак стратегічного значення зберігає двостороння співпраця з США, а також діяльність країн Балтії в НАТО та ЄС. Крім того, на Варшавському саміті НАТО (2016 р.) ухвалено рішення щодо розміщення на території Польщі, Естонії, Латвії та Литви чотирьох батальйонів сил НАТО. Програма зміцнення північно-східного флангу Альянсу також включає створення сил швидкого розгортання, ротацію додаткової американської бригади у регіоні, складування американцями техніки і спорядження ще мінімум для однієї бригади, зростання присутності флоту союзників в Балтійському морі, розміщення додаткових бойових літаків на аеродромах регіону, придбання потужних засобів ППО, зростання військових бюджетів і оснащення технікою армій самих країн Балтії.

References:

1. Viiskovo-tekhnichna polityka krain – chleniv NATO: orhanizatsiini aspekty spivrobitnytstva Ukrainy z Aliansom. (2005). V. P. Horbulin (Ed.). Kyiv: Yevroatlantykinform [in Ukrainian].

2. Voienna doktryna Ukrainy, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 24 veresnia 2015 r. № 555/2015. URL: https://www.president.gov.ua/ documents/5552015-19443 [in Ukrainian].

3. Yevropeiska ta yevroatlantychna intehratsiia Ukrainy: stan i perspektyvy. (2008). F. H. Vashchuk, I. V. Artomov (Eds.). Uzhhorod: Lira [in Ukrainian].

4. Zadorozhnyi, O.V. (2014). Mizhnarodne pravo v mizhderzhavnykh vidnosynakh Ukrainy i Rosiiskoi Federatsii 1991–2014. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].

5. Ziniak, L.V. (2015). Mizhnarodno-pravovi zasady viiskovoho spivrobitnytstva Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

6. Lipkevych S.Ya. (2007). Istorychnyi dosvid vkhodzhennia kolyshnikh chleniv Orhanizatsii Varshavskoho Dohovoru ta derzhav Baltii do NATO (v konteksti perspektyv Ukrainy). *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

7. Panasiuk, V.V. (2010). Viiskovo-politychni aspekty intehratsii Ukrainy z NATO. *Extended abstract of candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

8. Pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy (shchodo stratehichnoho kursu derzhavy na nabuttia povnopravnoho chlenstva Ukrainy v Yevropeiskomu Soiuzi ta v Orhanizatsii Pivnichnoatlantychnoho dohovoru): proekt Zakonu Ukrainy № 9037 vid 03.09.2018 r. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1?pf3511=64531 [in Ukrainian].

9. Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation, Adopted by Heads of State and Government in Lisbon (2010). URL: https://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf.

10. Anthony Cragg. (1999). A new Strategic Concept for a new era. URL: https://www.nato.int/docu/review/1999/9902-04.htm.

11. Bo Ljung, Tomas Malmlцf, Karlis Neretnieks et al. [ed.] (2012). The Security and Defensibility of the Baltic States A Comprehensive Analysis of a Security Complex in the Making. URL: http://www.aff.a.se/balticum.pdf.

12. Regions and Powers: The Structure of International Security (2004). Ed. by Barry Buzan and Ole Wжver. Cambridge: Cambridge University Press.

13. Cooper, Robert quoted in Kaldor, Mary. (2003). *Global Civil Society. An answer to War*, Oxford.

14. Council conclusions on the Review of the European Neighbourhood Policy, 20/04/2015. URL: http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/04/ 20-council-conclusions-review-european-neighbourhood-policy.

15. Defence and Security for the small : Perspectives from the Baltic States. (2013). By Raimonds Rublovskis, Dr. Margarita Љeљelgyte & Riina Kaljurand. Centre for Small State Studies Institute of International Affairs.

16. Drazen Smiljanic. (2016). Sustainability and national security. URL: https://www.researchgate.net/publication/299489585/download.

17. EU-US Summit, Madrid, 3 December 1995: «the New Transatlantic Agenda and the Joint EU-US Action Plan». URL: http://www.statewatch.org/news/ 2008/aug/eu-usa-nta-1995.pdf.

18. Frans-Paul van der Putten, Jan Rood, Minke Meijnders. (2016). Great Powers and Global Stability. Clingendael Monitor. URL: https://www.clingendael.org/ sites/default/files/pdfs/clingendael_monitor2016-great_powers_and_global_stability-eng_0.pdf.

19. G. John Ikenberry (2011). The Future of the Liberal World Order. *Foreign Affairs, May/June, 56–68*.

20. Grazina Miniotaite. (1999). The Security Policy of Lithuania and the «Integration Dilemma». Vilnius.

21. Lithuanian Energy Security. Annual Review 2013–2014. (2015). Kaunas: Vytautas Magnus University; Vilnius: Versus aureus, 2015.

22. Lucas, E. (2011). Loose Ends and Their Virtues. Or, a conceptual non-framework for Nordic-Baltic security cooperation. *Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role (Atlantic Council)*.

23. Martynas Zapolskis. (2012). 1999 and 2010 NATO Strategic Concepts: A Comparative Analysis. *Lithuanian Annual Strategic Review 2011–2012, Vilnius: Lithuanian Military Academy,. Vol.10: Is. 1. Jan 2013. 35–56*. DOI: https://doi.org/10.2478/v10243-012-0012-5.

24. National Defence Strategy Estonia. URL: http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_defence_strategy.pdf.

25. National Security Concept of Estonia (2010). URL: https://www.eda. europa.eu/docs/default-source/documents/estonia---national-security-concept-of-estonia-2010.pdf .

26. National Security Strategy of the Republic of Lithuania, adopted on May 28, 2002. URL: http://www.kam.lt/EasyAdmin/sys/files/NSS.doc.

27. Raimonds Rublovskis, Dr. Margarita Љeљelgyte & Riina Kaljurand. Defence and Security for the Small: Perspectives from the Baltic States. URL: https://ams.hi.is/wp-content/uploads/old/defence_and_security_-_layout3.pdf.

28. Report on state defence policy and armed forces development : Ministry of Defence of the Republic of Latvia, Rīga. URL: stratobs.eu/docs/data/documents/files/136.pdf.

29. Robert Gilpin (1987). The political economy of international relations. Princeton N.J.: Princeton U. Pr.

30. S. Neil MacFarlane. (2012). Georgia: National Security Concept versus National Security. Tbilisi and University of Oxford.

31. The Military Strategy of the Republic of Lithuani (2004). URL: https://www.files.ethz.ch/isn/15267/MilStrategyLT.pdf.

32. The Military Strategy of the Republic of Lithuania (2012). URL: kam.lt/download/32127/the_military_strategy_

33. The National Security Concepts of the Baltic States' after their NATO and EU membership. URL: https://krigsvidenskab.dk/the-national-security-concepts-of-the-baltic-states-after-their-nato-and-eu-membership.

34. The National Security Concept of the Republic of Estonia (2004). URL: https://vm.ee/sites/default/files/content-editors/web-static/256/MH_NSC_604.pdf

35. The National Security Concept of the Republic of Latvia (2005). URL: http://www.mod.gov.lv/~/media/AM/Par_aizsardzibas_nozari/Plani,%20koncepcijas/2005_nd_en.ashx.

36. The National Security Strategy Lithuania (2012). URL: https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/07/LTU_National_Security_Strategy_2012.pdf

37. The Security and Defensibility of the Baltic States : A Comprehensive Analysis of a Security Complex in the Making (2012). Bo Ljung, Tomas Malmlцf, Karlis Neretnieks and Mike Winnerstig [ed.] Avdelningen fцr informations- och aerosystem, Totalfцrsvarets forskningsinstitut (FOI).

38. The State Defence Concept (2012). URL: https://www.eda.europa.eu/ docs/default-source/documents/latvia-state-defense-concept-2012-pdf.pdf.

39. The Strategic Foresight Analysis 2017 Report. URL: http://www.act. nato.int/images/stories/media/doclibrary/171004_sfa_2017_report_hr.pdf.

40. Trine Flockhart. After the Strategic Concept Towards a NATO Version 3.0: Diis Reort 2011:06. URL: https://www.diis.dk/files/media/publications/ import/extra/rp2011-06-nato-after-strategic-concept_web.pdf.

Yakoviyk I. V., Doctor of Law, Full Professor of the Department of international law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail : yakoviyk@ukr.net ; Scopus Author ID: 57200072341 ; ORCID 0000-0002-8070-1645

Shestopal S. S., PhD in Law, Doctoral Student of the International Law Department, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail : shestopals@gmail.com ; Scopus Author ID: 57093961500 ; ORCID 0000-0002-8490-2006

Legal regulation of the Baltic States national security policy within the NATO'S Strategic concepts evolution framework

The formation and development of the policy of national security of the Baltic States from the moment of independence has been considered. The impossibility of using the Soviet model of security in the Baltic States was discovered primarily because of the radically different size of states, the nature of threats and resource potential, as well as its non-compliance with the security models in force in the EU and NATO.

Accession of the Baltic States to the EU and NATO changed the situation with ensuring national security in the Baltic States. Membership in NATO provided the countries of the region with access to collective defense, which they became part of. At the same time, the Baltic countries were forced to consider the problem of security in the context of providing international security, which at the beginning of the XXI century. is characterized by the expansion of asymmetric threats. This led to a radical change in the defensive concepts and concepts of national security in Estonia, Latvia and Lithuania in accordance with the principles of the UN, NATO and the EU. It is established that in the EU there is a difference in the vision of the nature and origin of security threats between Western European, Eastern European and Mediterranean countries. And even in the Baltic countries, the same threats can be in one country in the list of external threats, while in others – internal ones. The orientation of the Baltic States in the field of security in NATO, and not in the EU, is due in particular to the fact that the security problem in the Eastern Partnership region has not been adequately reflected in EU policy as a tool for its solution.

It has been established that a key political document reflecting the common vision of NATO's objectives is strategic concepts that directly affect the content and direction of national security policies of NATO member states. Each of the following Strategies aims to ensure a qualitative modernization of the Alliance, turning it into a multifunctional mechanism for responding to crises. The paper analyzes the evolution of the strategic concepts of the North Atlantic Treaty Organization from the end of the 1990s to the present time, as well as their influence on the development of the policy of national security and defense of the Baltic States. The emphasis is placed on the absence of the problem of maintaining state sovereignty in the conditions of the state's membership in NATO.

In order to maintain stability in the Baltic Sea region, the Baltic States seek to strengthen military-political cooperation in all critical sectors with the countries of the Northern region of Europe and Poland. Relations with Russia are mainly based on international treaties signed with Russia by the EU and NATO. Bilateral cooperation with the United States, as well as the activities of the Baltic States in NATO and the EU, remain of strategic importance to ensure their safety.

Keywords: national security; defense; strategic concepts; states overeignty; Baltic countries; NATO.

Надійшла до редколегії 15.11.2018 р.